

Folkeskolen selv skulde lønne sin Lærer, kunde man forhandle, det kunde hero paa Forholdene —, men hvor Aanden blev indgydt af Befolkningen selv, og hvor der navnlig blev givet Forældrene den videstgaaende Myndighed og Indflydelse paa Skolens Ordning. En saadan Fællesfolkeskole, som jeg her tænker mig, er vort Ideal og vort Program. Og jeg tror, den fælles Folkeskole er et stort Stykke Nationalsag. Det undrer mig sommetider, at jeg ligesom kan mærke Splittelsesbestræbelser paa Skolens Omraade, Angst for Folkeskolen, der dog i første Linie er den nationale Skole, hos Mennesker og Kredse, hvor ellers den nationale Tanke sættes meget højt. Den fælles Folkeskole er utvivlsomt — det vil ingen bestride — et Stykke Nationalsag, et meget vigtigt Led i Nationallivet og kan blive et godt Middel til Opnaaelse af Folkets nationale Enhed og Samling, hvis Konsekvens for øvrigt efter min Mening er Socialismen. Det maa nemlig være en Enhed og Samling, der ikke blot er politisk og kulturel, men ogsaa økonomisk, thi der bliver ikke nogen virkelig Enhed og Sammenhæng i Folket, naar der staaar økonomiske Skranke mellem Dele af Befolkningen og gør den ene Klasse til Udbytter af og derved til Herre over den anden. Det er nu imidlertid en Ting for sig og en Bibetragtning i denne Sammenhæng. Et saadant Stykke Nationalsag er altsaa den fælles Folkeskole, og saaledes virker den ogsaa i de Lande, hvor man har den. Hvor man har en fælles Folkeskole, vil man ikke give Slip paa den, der sætter man Pris paa den ogsaa netop af nationale Grunde.

Jeg vil i denne Sammenhæng gerne gøre den Bemærkning, at hvor højt jeg end sætter Folkeoplysningen, overvurderer jeg ikke den nuværende Skoles Betydning, heller ikke i social Henseende. Jeg ser godt dens Svagheder og Mangler, Svagheder, som vel i lige Grad gælder Stats-skolen og Friskolen, Folkeskolen og den højere Skole, og som særlig samler sig i en Grundmangel. Jeg har tidligere, under Skolelovens Behandling her i 1903, haft Lejlighed til at udvikle nogenlunde udførligt, hvorledes jeg ser herpaa, og saaledes ser jeg paa Sagen fremdeles. Denne Grundmangel hænger sammen med hele den kapitalistiske Samfundstilstand, hvor Skolen og Hjemmene delvis er skilte og mere og mere skilles fra Natur og Produktion, fra det naturlige og samfundsmæssig produktive Liv, saa at meget i Skolen bliver

Surrogat for det virkelige Liv, et nødvendigt Surrogat, som Gymnastik, Sløjf o. s. v. Det er ud fra en saadan pessimistisk Opfattelse af Tidens Skolevæsen, at Ellen Key har sagt, at den bedste Skolereform vilde være den at sløjfe alle bestaaende Skoler. Det er et Paradoks, som heller ikke hun ønsker bogstavelig udført i Livet. Vi maa gaa de praktiske Reformers Vej. Grundtvig har en Gang sagt, at den bedste Børneskole efter hans Mening var driftige Borgeres Hjem. Men det Hjem, han tænkte paa den Gang, var det gamle Haandværker- og Landbohjem. Det var Hjem med en større Børneflok og stor Husstand, under Samliv med hvilken Børnene voksede op. Det var det Hjem, der var et Led i Naturen- og Samfundsproduktionen. Det var det Hjem, vi halvhundredaarige endnu dunkelt kan mindes det sidste af fra vor tidligste Barndom, fra de Tider paa Landet, da vi Børn kunde følge f. Eks. det Tøj, vi gik med, fra Hørrøn blev saaet, til vi trak Skjorten paa Kroppen, fra Lammet blev født, til vi trak Bedstemoders uldne Strømper og Vadmelsestøj paa, da man dyrkede Jorden og selv brugte og spiste, hvad den gav, selv tømrede sit Bohave o. s. v. Det var Naturaløkonomiens Tid, ikke Pengehusholdningens Tid. Da var Hjemmene et Led i det økonomiske Samfund og selv et Stykke Samfund, selv en lille Verden.

Ud fra den Baggrund er der utvivlsomt en stor Sandhed i, hvad Grundtvig sagde, at driftige Borgeres Hjem er den bedste Børneskole, hvormed han dog ikke vilde sige, at Skolen kunde undværes. Men jeg overvurderer ikke den nuværende Skoles Betydning i social Henseende, for selv de største Skolereformer kan ganske vist ikke skaffe et saadant bedre Samfund. Der er nogle, der mener, at kunde vi først gøre Folkeskolen fuldkommen, gøre den til den fælles Folkeskole, havde vi dermed det nye Samfund. Der skal mere til, der skal en gennemgribende økonomisk Omdannelse af Samfundet til. Jeg tror, at vi faar ikke den virkelig gode Skole, før vi faar et virkelig godt Samfund, ja for at tilspidse Sagen, paradoksalt, som Ellen Key gør det i det Citat, jeg nævnedes, vil jeg sige, at jeg tror ikke, de grundtviske Skoletanker lige saa lidt som de grundtvigske Kirketanker kan gennemføres fuldt ud før i et socialistisk Samfund. Der vil de økonomiske Betingelser og Forudsætninger være givne, men ogsaa først da vil Betingelser og Forudsætninger være givne for, at disse Fri-